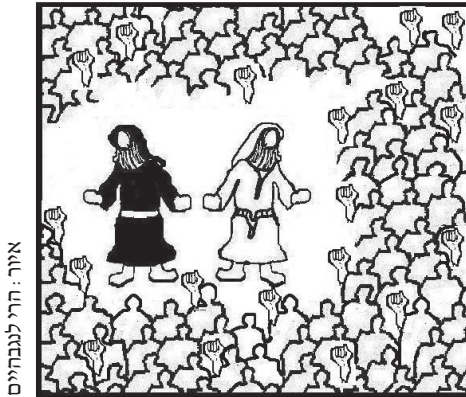

שבת שלום

גיליון 1196 בס"ד פרשת שמות תשפ"א

איור: הרי לנובחים

וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֹהֶרֶן זָעֲבִים לְקִרְאָתָם בְּעֲאֹתָם מֵאֵת פְּרַעֲהַ. וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם: יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתֶּם אֶת רִיזוֹנֵנוּ בְּעֵינֵי פְרַעֲהַ וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו לְתֵת זֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגָּנוּ.
(שְׁמוֹת ה', כ-כא)

ויאמרו אליהם ירא ה' עליכם וישפט - מיכן שאין אדם נתפס בשעת כעסו, שלא נחשב להם עוון בדבר הזה. (מדרש לקח טוב, שמות ה' כ"א: א')

ויאמרו עליהם: ירא ה'. חמסנו שהוא עליכם. ודע כי החמש ההרגשות מתחברות במקום אחד למעלה מהמצח. על כן אמדו הרגשה אחת תחת חברתה כמו 'ומתוק האור'. ורבי מרינוס אמר שאנו נמאסים ונבאשים בעינינו כריח רע. (אבן עזרא שם, שם)

ירא ה' עליכם וישפט - יראה החמס העשוי לנו, והוא עליכם שאתם גרמתם אותו, כי על ידכם אנו נמאסים ונבאשים בעיני פרעה כריח רע, וישפוט בינינו, כי הוא אלהי המשפט ולא יבטיח דבר שלא יעשנה, גם מאמינים אנחנו שה' נראה אליכם, אך אל פרעה לא דיברתם כהוגן, כי החריתם את אפו עלינו, כאילו שמתם חרב בידו להרגנו. ואמר 'בעינינו סמוך אל הריח, כי חמשת החושים יתחלפו זה בזה, כמו 'ומתוק האור' (קהלת יא, ז), והנה כל זה דיברו השוטרים מקוצר רוח לפי שהיו בצרה גדולה ולא יכלה רוחם להאריך במחשבות השכל, אבל לא מחוסר אמונה. (רבי יצחק שמואל רגיו שמות ה', כא)

...אנשים אלה, אשר גווייהם ספגו את המכות שנועדו לאחיהם - חלוצים היו לאותם אצילי דורות גלות עתידים, הם "זקני היהודים" של קהילות ישראל, אשר באו למען אחיהם המעונים. אל נא נחשוב להם אפוא לעוול, אם נתערער אימונם בשליחות משה ואהרן לאחר תוצאות אלה.

(הרש"ר הירש שמות ה', כא)

פרשת שמות: בין מושלכות, משליכות ו שליחות

נדב שיפמן ברמן

אישוניו ובאמצעות תוכנת מחשב משוכללת היא נצחון הרוח על הגוף, או עם הגוף:

ב. גנוסיס ורעיון המושלכות

מקור המשיכה של התיאור של הגוף והנפש כאויבים הוא, כך נדמה, הנחת 'משחק סכום אפסי' בין הארצי לרוחני, ובין גוף לנפש. אם לחזור לאקזיסטנציאלים האירופי (של היידגר, אלבר קאמי ואחרים), אנו רואים שם מרידה במטפיסי בשם הארצי, ויומרה להיעדר מטפיסיקה או מחויבויות מטפיסיות.⁴ כפי שמציין אבי שגיא, יומרה זו מפוקפקת אם לוקחים בחשבון, למשל, את מקורותיו הדתיים של רעיון האבסורד של קאמי, ואת היותו שכפול מועצם של הספקנות במקורות דתיים של טענת המושלכות נובע מכך שמדובר בדתיות כופרנית, מרדנית, ולא בדתיות פוזיטיבית ונורמטיבית. ברוח זו טען ההוגה היהודי הנס יונס (Jonas) במאמרו משנת 1952 'הגנוסיס והניחיליזם המודרני',⁵ כי האקזיסטנציאלים האירופי של ניטשה, היידגר ואחרים מגלה דמיון מפתיע לכתות הגנוסטיות משלהי העתיקה:

בין המונחים המתארים תנועה [בספרות הגנוסטית] יש לשים לב במיוחד למונח "נזרקנו", וזאת משום שהוא מוכר לנו מן הספרות האקזיסטנציאליסטית. [...] ה-Geworfenheit, ה"היזרקות" של היידגר שלדידו היא המאפיין הבסיסי של ה-Dasein,⁷ כלומר של החוויה העצמית של הקיום. המונח, עד כמה שידי מועת, הוא גנוסטי במקורו. בספרות המנדעית⁸ זהו מונח שגור: החיים הוטלו אל תוך העולם, האור אל תוך החושך,

כ עם ראיתי המלטה של עגל רך. העגל יצא ממעי אמו הפרה, והוטח על רצפת הבטון הקרה שעליה עמדה הפרה. תהיתי: מדוע עגל זה עתה נולד צריך לחוות את המפגש הראשוני עם העולם כחבטה? מדוע לא לאפשר לעגל לנחות על מצע נעים ברגע היוולדו כמו המלטה המתרחשת באחו? את השאלה הזו, כפי שנראה, אפשר להעלות גם לגבי בנות ובני אדם. פרשתנו, שמות, מתארת את התגבשותה של שושלת יעקב ממשפחה לעם. בשבעים נפש ירדו בני ישראל מצרימה (בראשית מו כ"ז), וכעת הם מוגדרים על ידי פרעה כ'עם': "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ: הִנֵּה עַם גָּדוֹל וְעָרְאֵל רַב וְעֹצֵם מִמֶּנִּי" (שמות א ט'). רבות נכתב על כך שההגדרה העצמית של העם היהודי כעם, מופיעה לראשונה דוקא כתיאור של מתבונן חיצוני. בדברים שלהלן אבקש להתייחס לאבחנה אחרת, המשפיעה על האופן שבו אנו תופסים את המציאות. כוונתי למונח 'מושלכות', שקיבל את פרסומו מהפילוסוף מרטין היידגר. לדידו, מצבו הבסיסי של האדם בעולם הוא מושלכות או הזרקות אל העולם.¹

א. אידיאולוגיות לשוניות והיחס בין חומר ורוח

בדומה להיידגר, נוהגים רבים לתאר את מצבו של האדם בעולם כנשמה המושלכת לעולם החומר. האם זו הדרך הבלעדית לתאר את מצבו הקיומי היסודי של האדם? מהי האידיאולוגיה הלשונית² המגולמת במונח 'מושלכות', וכיצד היא מסלילה את דמיונו ואת הנחות המוצא שלנו, ומזיחה את האפשרות לחשוב על חומר ורוח כשותפים ולא כאויבים? חשבו למשל על הביטויים "נצחון הרוח על הגוף", ו"ביגדת הגוף", המניחים כי האדם הוא ישות רוחנית וזרה לגוף, שאותו יש להביס, לא לשתף פעולה אתו.³ להבדיל מכך, חשבו על ביטוי כדוגמת 'נפש בריאה בגוף בריא'; או על ד"ר רחמים מלמד-כהן המנחה שלקה בניוון שרירים בשנת 1994: האם יכולתו לתקשר עם העולם במשך שנים רבות באמצעות

4 ניתן להבחין בין שני מובנים של אקזיסטנציאלים, הקשורים להגדרתו בידי ז'אן פול סארטר כטענה שיקים קודם למהות (האקזיסטנציאלים הוא הומוניזם, תרגם: עירן דורפמן, כרמל, ירושלים 2014, עמ' 12). אקזיסטנציאלים במובן הרחב הוא הטענה שאסור לפילוסופיה להתעלם מחוויות הקיום האנושי בשם 'המהות'. לקיומיות במובן הזה שותפים הוגים רבים מאד. אקזיסטנציאלים במובן הצר, לעומת זאת, הוא הטענה שאין מהות כלל, ושעקרונן העליון הוא האבסורד. טענה זו, ולא עצם ההקדמה של הקיום למהות, היא מה שהפך את האקזיסטנציאלים האירופי האירופי לבעייתי, ולטענת רבים (כמו יונס וכמו עמנואל לוינס) אף לרעיל.

5 אבי שגיא, אלבר קאמי והפילוסופיה של האבסורד, משרד הבטחון, תל-אביב 2000, בהתאמה עמ' 245-244, 70-69.

6 מתורגם בתוך גנוסטיקה: אופות כתבים מתורגמים מיוונית ומקופטית עתיקה, תרגום, עריכה והקדמות: יונתן כהנא (רסלינג, תל-אביב 2017), עמ' 286-241.

7 פימנטל (איגרת, עמ' 17) מתרגם מונח זה כ'היחוש'.

8 יונתן כהנא מעיר: "המעמדים הם קבוצה דתית שאמונותיה וכתביה דומים במידת מה לגנוסיס. [...] ישוע נתפס אצלם כמשיח שקר, אך יוחנן המטביל כנביא אמת".

1 ראו למשל טענתו של היידגר כי "האדם נתון במושלכות" (איגרת על "הומוניזם", תרגם, העיר והוסיף אחרית דבר: דרוו פימנטל, מאנגס, ירושלים תשע"ח, עמ' 35). מושלכות בגרמנית היא geworfenheit, ואנגלית thrownness.

2 על מונח זה שטבע מייקל סילברסטיין, ראו אווה אילוז, גאולת הנפש המודרנית, מאנגלית: איה ברור, הקיבוץ המאוחד, תל-אביב תשע"ב, עמ' 244.

3 הסתייגות ברוח זו הביעה הסופרת מיכאלה קלי, בהתמודדותה עם מחלה הסרטן, "אני לא רוצה ליחיס לגוף שלי בגידה. זה הגוף שלי. הוא לא יכול להיות האויב שלי. הוא חלק ממני שקרה לו משהו רע ועכשיו הוא צריך תמיכה". מתוך ספרה של קלי, אני רק שאלה, מצוטט בידי תמר רותם בסקירתה על הספר (הארץ, 19.11.2020).

המשורר טוביה ריבנר בשירו 'עולם מופלא':

אֶפְלוּ תִמְצָא אֶלְךָ סְבוֹת לְהִתְנַגֵּד - הָעוֹלָם
מִפְּלֵא / תֹאמַר: נוֹלָדִים כְּדֵי לְמוֹת - אֵיזָה
זָדוֹן! / אֲבָל עַד אַז - הָעוֹלָם מִפְּלֵא / מִפְּלֵא
בְּמָה שֶׁהוּא מְנַלָּה וּבְמָה שֶׁהוּא מְסַתֵּיר / מִפְּלֵא
בְּבְרָאוֹ יוֹם אַחֵר יוֹם וּמִפְּלֵא בְּקִטְלוֹ לֵילָה
אַחֵר לֵילָה / בְּהַפְצִיעַ הַחֲמָה אֶת הָעוֹר הַקָּרִיר,
הַדָּק שֶׁל הַשָּׁחַר וּבִשְׂקִיעֵתָהּ בְּכָל צְבָעֵי הַקְּשָׁת
/ מִפְּלֵא שֶׁאֵתָהּ מְקִיץ בְּבִקָּר חֵי וּמִפְּלֵא שֶׁגוֹפֵף
הַגִּיעַ לְגִיל מִפְּלֵג כְּזֶה.¹³

הבחירה לראות בעולם יציר-שטן, או לחילופין פלא שמקורו בבריאה מיטיבה (שרוע הוא חלק בל-יוכחש ממנו) היא אפוא ביד הבוחרת. כפי שטען ויליאם גיימס, "בשביל הפילוסוף האופטימי משמעות היקום היא ניצחון, ואילו בשביל הפסימי - הפסד. מה שאנו אומרים על המציאות תלוי אפוא בזווית שממנה אנו משקיפים עליה".¹⁴ מנקודת מבט אוהדת-עולם, ההמשכיות האנושית - "וְרֵאָה בְּנִים לְבָנֶיךָ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל" (תהלים קכח ו) - נתפסת כברכה, שברירת ככל שהינה. כך מפרשים רב ושמואל את הפסוק דלעיל "וַיְהִי כִי יָרְאוּ הַמַּיִלֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים": "רב ושמואל, חד אמר: בתי כהונה ולויה, וחד אמר: בתי מלכות" (בבלי סוטה יא ע"ב). השאלה היא כיצד אנו בוחרים להביט על התופעה המורכבת של האנושיות. רות קרא איוונוב-קניאל בספרה **חבלי אנוש: הלידה בפסיכואנליזה ובקבלה**,¹⁵ מציעה פשר חיובי - לא-מושלכותי ובודאי לא-משליכותי - של הלידה והקיום האנושי:

הן לאם הן לעובר קיים זכרון של טרום לידה ושל ראשית קדמונית שחוקקה בגוף. ראשיתו של זכרון זה בהבקעה ובלידה הפיזית, בקריעה של גוף מגוף, וסופו בגאולה וביציאה לחירות ממיצרי העולם. לידה, אם כן, איננה רק היזרקות מעין ערן אלא גם גשר, חיבור והזדמנות להטלאת הקצוות הפרומים של קיומנו.¹⁶

אמנם, יש בלידה ובקיום האנושי משברים; כפי שאנו למדים מהתנ"ך עצמו, 'משבר' היה שמה של האבן שעליה כרעה היולדת ללדת ("כי באו בנים עד משבר וכח אין ללדה", מלי"ב יט ג). אולם היותנו בני-אנוש אינו מתמצה בטרואומטיות של זכרון ההגחה מהרחם:

זכרון החוויה החד פעמית של הלידה נותר חתום בבשר, וניתן לומר כי הגוף רושם אותה בשתי דרכים מרכזיות: האחת, ראשונית וישירה, תנועה שנעה מבפנים החוצה, ואילו

הנשמה אל תוך הגוף. זהו מונח המביע את האלימות הראשונית שאותה חווינו בכך שאנו נמצאים היכן שאנו נמצאים.⁹

בהתאמה לרעיון ההינתנות הקשיח הזה, מוגדר בגנוסיס גם הליך הגאולה, למשל אצל המלומד ולנטינוס בן המאה השנייה לספירה: "החירות טמונה בידע מה היינו, ולמה הפכנו; היכן היינו ולהיכן נזרקנו; להיכן אנו נחפזים, וממה אנו נגאלים; מהי לידה ומהי לידה מחדש".¹⁰ הגנוסיס מניח כי קיומנו בעולם הוא שעבוד, שהדרך להלחם בו היא באמצעות דחיית העולם הזה, בפרישות קיצונית או פריצות קיצונית (כפי שהבחין יונס בספרו **הדת הגנוסטית**);¹¹ דרכו של עולם ותיקון עולם הם הדברים שבהם יש למרוד; הילודתיות (natality) האנושית, והדיאלקטיקה בין הרכיב הנשי והגברי, הם דברים שאותם יש לקעקע.¹²

ג. בין משליכות ומושלכות

קל לשכוח את האלימות הפעילה הכרוכה ברעיון המושלכות, כשחושבים עליו רק כאופן שבו היחיד חש את מקומו בעולם. כשממחישים את הגורם המשליך, חומרת הטענה מתבהרת. ההבדל בין עיקרון ה'מושלכות' לבין האתיקה העברית המוקדמת מדגים זאת:

וְאִמְרוּ מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְמַיְלֵדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֲחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׂנִית פִּעְנָה. וְאִמְרוּ בְּיַלְדֵיכֶן אֶת הָעִבְרִית וּרְאִיתֶן עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא וְהַמֵּתוֹן אֲתוֹ וְאִם בַּת הוּא וְחָיָה. וְתִירְאֵן תַּמְיֵלֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עֲשׂוּ פֶאֶשֶׁךְ דְּבָר אֲלֵיהֶן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְתַחֲיִין אֶת הַיְלָדִים. וְתִקְרָא מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְמַיְלֵדֹת וְאִמְרוּ לָהֶן מִדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וְתַחֲיִין אֶת הַיְלָדִים. וְתִאמְרוּן הַמַּיְלֵדֹת אֶל פְּרָעָה כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמִּצְרִית הָעִבְרִית כִּי חַיּוֹת הֵנָּה בְּטָרְסָם תָּבוֹא אֲלֵהֶן תַּמְיֵלֵדֹת וְיִלְדוּ. וַיִּטֵּב אֱלֹהִים לְמַיְלֵדֹת וַיָּרֶב הָעָם וַיַּעֲצֵמוּ מְאֹד. וַיְהִי כִי יָרְאוּ הַמַּיְלֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים. וַיִּצְוּ פְּרָעָה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר **כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיִּזְרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תַּחֲיִין.** (שמות א ט"ו-כ"א)

כך נראית אפוא 'משליכות אנושית' במלוא עוזה: קפודה להשלכה של תינוק שזה עתה נולד והטענה שלו ביאור. הטוענים למושלכות אנושית מניחים מניה וביה, אפוא, את קיומו של משליך אכזר.

ד. חבלי-אנוש

נשוב להיידגר: האם מי מאתנו יכול לומר בודאות שחיי אנוש הינם ביטוי למשליכות אלוהית אלימה שכזו? האם האל - לפחות לגבי מי שמאמין בקיומה של אלוהות - הוא אל מתעלל? האם זו האפשרות היחידה? לשאלה זו נדרש

13 מתוך ספרו של ריבנר **אחרונים: שירים 2011-2012** (קשב לשירה, תל אביב 2013). את ההיכרות עם שיר זה אני חב לשי גיליס.

14 **פרגמטיזם**, מאנגלית: גיא אלנת, רסלינג, תל-אביב 2010, עמ' 183-184.

15 כרמל, ירושלים תשע"ח.

16 **חבלי אנוש**, עמ' 377.

9 **גנוסטיקה**, עמ' 275.

10 **גנוסטיקה**, עמ' 274.

Hans Jonas, *The Gnostic Religion*, Boston: Beacon Press 1963, 11 p. 46

12 **גנוסטיקה**, עמ' 212-211.

ארצינו ולכל יושבי תבל רפואה שלימה ובריאות טובה, בתקווה ליציאה מהמשרב הזה בקרוב.

בינתיים, כדאי לעקוב באתר ובדף הפייסבוק אחרי הפעילות ברשת. בין היתר, התקיימו פאנלים שונים בנושאים שונים בחודשים האחרונים.

לאחרונה, במהלך חול המועד סוכות התקיימו שלושה מפגשי "סוכת שלום" מקוונים. פרטים באתר התנועה ובדף הפייסבוק.

בזאת חנוכה, התקיים בביתו ובמרפסתו של דוד ויימן (מתוך הקפדה על הנחיות הקורונה), קונצרט של להקת "אספקלריא" בהובלת המלחין מרדכי בק. כל ההכנסות קודש לפעילות עוז ושלו.

נכון לעתה, חברי ההנהלה הם: מיקול ניצא, אנטון גודמן, אביעד הומינר-רוזנבלום, דוד ויימן

צרו קשר, צאו מהבית, השמיעו את קולנו. פרטים

באתר התנועה: <http://ozveshalom.org.il/blog> ובדף הפייסבוק: <https://www.facebook.com/ozveshalom>.

netivotshalom

מעוניינות/ים לפעול ציבורית להגשמת המטרות של עוז ושלו? צרו קשר עם לאה שקדיאל, 052-3911181,

moshelea@netvision.net.il

קוראים יקרים

שבת שלום הוא מיזם מרכזי של תנועת עוז ושלו.

הגיליונות (יותר מ-1190 עד כה) מופצים (בזמנים רגילים)

במאות בתי כנסת, ישיבות, ארגונים, סמינרים ועמותות

בדוא"ר ובאינטרנט, ומהווים חיבור בין אוכלוסיות שונות

המעוניינות בקול יהודי, תורני וציוני, הדוגל בחברה

מוסרית וצודקת לטובת כל יושבי הארץ הזאת.

התחלנו בשעה טובה, במידה רבה בעזרתכם, את

המחזור הכ"ד להופעת "שבת שלום".

קהילת "שבת שלום" הכוללת את צוות העוסקים

במלאכה, הכותבים הנאמנים, תומכינו וקוראינו,

שותפה במפעל חשוב זה של התבוננות, חשבון נפש

והפצת תורה של חיים, חמלה, צדק ושלו.

לאורך השנים, אנו נמנעים באופן עקרוני ממימון

הגיליון על ידי פרסומות ואיננו זוכים לתמיכה

ממשלתית או מפלגתית, ולכן:

אנחנו תלויים בעזרתכם על מנת שנוכל להמשיך את

מפעל "שבת שלום" על הוצאותיו הצנועות, הכוללות

הדפסה והפצה במאות בתי כנסת בארץ, במייל

ובאינטרנט.

כדאי לתרום באמצעות העברה ישירה לבנק לאומי

סניף 912 מספר חשבון 09973803. **לא לשכוח לשלוח**

למרים פיין, רכזת המשרד, מייל המודיע על העברת

התשלום, כדי שהיא תוכל לעקוב אחר התשלומים

ולשלוח קבלה על התרומה: ozveshalomns@gmail.com.

ניתן גם לשלוח המחאות לפקודת עוז ושלו ליד

מרים פיין, דוסטרובסקי 9, ירושלים, 933806

התרומות מוכרות לצורך פטור ממס.

להפצת המהדורה המודפסת, לקבלת המהדורה

האלקטרונית ולברורים: 052-3920206 -

ozveshalomns@gmail.com

עורך אחראי - פנחס לייזר; מזכירת המערכת - מרים פיין

לתגובות ולתיאום דברי תורה: pinchas.leiser@gmail.com

חפשו אותנו באתר התנועה: <http://ozveshalom.org.il/blog>

ובדף הפייסבוק: <https://www.facebook.com/ozveshalom>.

netivotshalom

השנייה טקסית וחזרתית, ומתרחשת בכיוון ההפוך - מבחוץ פנימה. כל אדם, כל בן אנוש,

ילוד אשה, אוֹצֵר בגופו את זכר יציאתו מתוך גוף אחר - גוף אמו, אף אם זכרון זה עמום

ומטושטש. כך מתרחשת חתימה חוזרת בבשר, המציפה את זכרון הלידה. חתימה זו

נעשית לאדם הבוגר, לגבר ולאשה, אמנם בשני אופנים שונים, אך שניהם באברי הרבייה,

המעידים על הגחתנו מ"אותו מקום"¹⁷.

מקורנו המיני, כמו גם סופיותנו האנושית, אינן חייבות אפוא להדרש לגנאי. בשונה

מהגנוסיס ומהיידגר, הידיעה מאין באנו, ולאן אנו הולכים, כפי שמציע עקביא בן מהללאל

(משנה אבות ג, א), אינה חייבת להוליד ריקנות, אלא יראת שמים, ואולי אפילו שמחה. בהתייחס

למשנה אבות ד כ"ב הנסובה אף היא על המותיות (mortality) האנושית, כתב אברהם יהושע השל,

בהתרסה כנגד היידגר: "לא אני הוא שהביא את ישותי לידי קיום. אף לא הושלכתי אל תוך

הקיום. ישותי מצייתת למאמר ו'יהי!¹⁸ כנגד האלהת השטן, משקף המאמר האלוהי ו'יהי"

את רעיון הבריאה המיטיבה.

רעיון המושלכות באקזיסטנציאליזם הוא אפוא דרך אחת, ומסוימת, להביט על העולם.

מבחינה זו, תזת המושלכות היא בגדר פרויקציה - כלומר השלכה. חלופתה היא אופטימיות הומנית

זהירה, כדוגמת יראת האלהים של המילדות שפרה ופועה, שליחות שבה צו החיים קודם

לעיסוק במוות, וזאת בניגוד למשליכות של פרעה ולמושלכות של היידגר. על השאלה האם חֲבָלִים

- חבלי אנוש - עשויים להיות נְעֻמִים (ראו תהלים טו ו) יש תשובות רבות; אפשר בהחלט לפקפק במי

שטוענים שניתן לענות על כך באופן שלילי וגורף. ד"ר נדב ש. ברמן הוא פוסט-דוקטורנט במחלקה למחשבת

ישראל באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלו הן: חנוך בן ירד, ואליהו ומשיח, ואליעזר עבד אברהם, וחירם מלך צור, ועבד מלך הכושי, ויעבץ בנו של רבי יהודה הנשיא,

ובתיה בת פרעה, וסרח בת אשר, ויש אומרים אף רבי יהושע בן לוי.

(מסכת דרך ארץ זוטא פרק ראשון, משנה ח)

17 **חבלי אנוש,** עמ' 376.

Abraham Joshua Heschel, *Who is Man?* CA: Stanford 1965 University Press, p. 97 (תרגום נ.ב.). תודתי נתונה

לידידי דניאל מ. הרשקוביץ על ההפניה לפירושו זה של השל

לדיון ספציפי בפירוש זה, ראו ספרו של הרשקוביץ שראה אור

קתע בהוצאת אוני' קיימברידג', *Heidegger and His Jewish Reception*, בעמ' 241.

מהנעשה בתנועה

דברים אלו נכתבים בימים בהם עדיין יש הגבלות מסוימות להן אנחנו מחויבים כדי לשמור על עצמנו ועל

סביבתנו ואנחנו מאחלים לכל קוראינו, לכל תושבי